

АНАЛІЗ І ОЦІНКА ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРА В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

© 2016 ЯРОШЕНКО І. В.

УДК 332.145

Ярошенко І. В. Аналіз і оцінка промислового сектора в соціально-економічному розвитку Харківської області

У роботі здійснено аналіз і оцінку промислового сектора в соціально-економічному розвитку Харківської області, яка має досить потужний промисловий потенціал, що забезпечує високий рівень соціально-економічного розвитку регіону. Результативний соціально-економічний розвиток як країни у цілому, так і її регіонів та окремих територій, неможливий без ефективного функціонування реальних секторів економіки, особливо промисловості. Промисловий розвиток в Україні протягом років незалежності має досить негативні тенденції. Інтеграція України в сучасний світовий простір передбачає повне і детальне дослідження соціально-економічного потенціалу регіонального рівня, зокрема промислового сектора, що дає можливість оцінити динаміку, тенденції, поточний стан соціально-економічних складових регіонів та спрогнозувати майбутні перспективи розвитку країни та її територій. Особливої уваги потребує розгляд питань створення та функціонування в регіонах точок економічного зростання, особливо промислового сектора. Доцільно провести додаткові дослідження щодо виявлення причин структурних змін у промисловому секторі Харківської області та розробити рекомендації щодо заходів з подолання негативних процесів, що впливають на розвиток територій, а також сформулювати пропозиції щодо результативного використання наявного промислового потенціалу.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, реальний сектор, промисловий сектор, соціально-економічні показники, види економічної діяльності, розвиток територій, регіон.

Рис.: 1. **Табл.:** 7. **Бібл.:** 17.

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, завідувач відділу проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

УДК 332.145

UDC 332.145

Ярошенко И. В. Анализ и оценка промышленного сектора в социально-экономическом развитии Харьковской области

В работе проведен анализ и оценка промышленного сектора в социально-экономическом развитии Харьковской области, которая имеет значительный промышленный потенциал, что обеспечивает высокий уровень социально-экономического развития региона. Результативное социально-экономическое развитие как страны в целом, так и ее регионов и отдельных территорий, невозможен без эффективного функционирования реальных секторов экономики, особенно промышленности. Промышленное развитие в Украине за годы независимости имеет очень негативные тенденции. Интеграция Украины в современный мировой рынок предусматривает полное и детальное исследование социально-экономического потенциала регионального уровня, в частности промышленного сектора, что дает возможность оценить динамику, тенденции, текущее состояние социально-экономических составляющих регионов и спрогнозировать будущие перспективы развития страны и ее территорий. Особого внимания требует рассмотрение вопросов создания и функционирования в регионах точек экономического роста, особенно в промышленном секторе. Целесообразно провести дополнительные исследования по выявлению причин структурных изменений в промышленном секторе Харьковской области и разработать рекомендации по проведению мероприятий, которые позволили бы преодолеть негативные процессы, влияющие на развитие территорий, а также сформулировать предложения по результативному использованию существующего промышленного потенциала.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, реальный сектор, промышленный сектор, социально-экономические показатели, виды экономической деятельности, развитие территорий, регион.

Рис.: 1. **Табл.:** 7. **Библ.:** 17.

Ярошенко Игорь Васильевич – кандидат экономических наук, заведующий отделом проблем развития региональной экономики, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Yaroshenko I. V. Analyzing and Evaluating the Industrial Sector in the Socio-Economic Development of the Kharkiv Region

In the publication both analysis and evaluation of the industrial sector in the socio-economic development of Kharkiv region has been conducted, which has considerable industrial potential that provides a high level of the socio-economical development of region. Effective socio-economic development of both the country as a whole and its individual regions and territories is not possible without the efficient functioning of the real sectors of economy, especially industry. Industrial development in Ukraine during the years of independence shows very negative trends. Integration of Ukraine into the contemporary global market requires a comprehensive and detailed study of the socio-economic potential of the regional level, in particular industrial sector, that gives an opportunity to evaluate the dynamics, trends, current status of the socio-economical components of regions and make a forecast as to the future development of the country and its territories. Special attention should be given to consideration of issues on the establishment and functioning of economic growth points in the regions, especially in terms of industrial sector. It is advisable to conduct additional research to identify causes of the structural changes in the industrial sector of the Kharkiv region and develop recommendations on the conduct of activities that would help to overcome the negative processes affecting development of the territories, as well as generate proposals for the effective use of the existing industrial potential.

Keywords: socio-economic development, real sector, industrial sector, socio-economic indicators, types of economic activities, development of territories, region.

Fig.: 1. **Tabl.:** 7. **Bibl.:** 17.

Yaroshenko Igor V. – PhD (Economics), Head of Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Результативний соціально-економічний розвиток як країни у цілому, так і її регіонів та окремих територій неможливий без ефективного функціонування реальних секторів економіки, особливо про-

мисловості. Економічно розвинені країни світу мають потужний промисловий сектор, що забезпечує їм значні конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

Промисловий розвиток в Україні протягом років незалежності має досить негативні тенденції. Значно скоротилися обсяги виробництва високотехнологічної продукції (у загальному обсязі промисловості), зокрема машинобудування (з понад 30% у 1990 р. до майже 9% у 2013 р.).

Інтеграція України в сучасний світовий простір передбачає повне і детальне дослідження соціально-економічного потенціалу регіонального рівня, зокрема промислового сектора, що дає можливість оцінити динаміку, тенденції, поточний стан соціально-економічних складових регіонів та спрогнозувати майбутні перспективи розвитку країни та її території.

Проблемам аналізу, оцінки, прогнозування промислового сектора в соціально-економічному розвитку як регіонів України, так і регіонів країн світу присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків. Так, необхідно виділити роботи: Гейця В. М., Амоші А. І., Кіндзерського Ю. В., Вишневського В. П., Чумаченко М. Г., Макогон Ю. В., Кизима М. О., Кондрат'єва В. Б. та інших [1–13].

Світова практика свідчить, що існують суттєві відмінності та особливості розвитку регіонів та окремих територій в країнах світу, що визначає їх соціально-економічний розвиток. Внаслідок важливості, складності та взаємозалежності з цілим колом інших соціально-економічних процесів вищезазначена проблематика залишається у полі постійної уваги дослідників та практиків. Отже, дослідження, спрямовані на аналіз глобальних та вітчизняних тенденцій, динаміки, структурних процесів соціально-економічного розвитку регіонів та окремих територій країн світу та України, зокрема їх промисловості, як одного з базисів ефективного функціонування всієї системи, залишаються вкрай актуальними.

Мета статті – здійснити аналіз і оцінку промислового сектора в соціально-економічному розвитку Харківської області.

Завдання статті – провести аналіз і оцінку промислового сектора в соціально-економічному розвитку Харківської області. Оцінити рівень структурних змін у промисловості Харківської області.

За підсумками 2013 р. Харківська область за обсягом реалізованої продукції займає 5 місце серед регіонів України, питома вага становить 5,9% від загальноукраїнського показника. Позиція регіону покращилася у порівнянні з 2012 р. на 2 пункти, питома вага зросла на 0,3 відс. пункту (з 5,6% у 2012 р. до 5,9% у 2013 р.), у порівнянні з 2006 р. – на 2 пункти, питома вага зросла на 1,0 відс. пункту (з 4,9% у 2006 р. до 5,9% у 2013 р.) у загальноукраїнському показнику обсягу реалізованої промислової продукції. У тому числі за видами промислової діяльності:

- ★ *по добувній промисловості та розробленню кар'єрів* регіон займає 6 місце в Україні, що становить 3,4% від загального показника за обсягом реалізованої продукції по галузі; місце регіону покращилося у порівнянні з 2012 р. на 1 пункт, питома вага регіону зросла на 1,2 відс. пункту (з 2,2% у 2012 р. до 3,4% у 2013 р.), у порівнянні з 2006 р. місце регіону не змінилося, питома вага зросла на 1,3 відс. пункту (з 2,1% у 2006 р. до 3,4% у 2013 р.);
- ★ *по переробній промисловості* регіон займає 4 місце в Україні з питомою вагою 6,8% у загальноукраїнському показнику за обсягом реалізованої продукції по галузі; місце регіону покращилося у порівнянні з 2012 р. на 3 пункти, питома вага регіону зросла на 0,4 відс. пункту (з 6,2% у 2012 р. до 6,8% у 2013 р.), у порівнянні з 2006 р. місце регіону покращилося на 3 пункти, питома вага зросла на 1,7 відс. пункту (з 5,1% у 2006 р. до 6,8% у 2013 р.);
- ★ *по галузях постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря і водопостачання; каналізація, поводження з відходами* (відповідно до КВЕД 2010) регіон займає 5 місце в Україні з питомою вагою відповідно 4,6% і 6,4% у загальноукраїнських показниках за обсягом реалізованої продукції по цих галузях; місце регіону в Україні залишається стабільним протягом 2006–2012 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Місце Харківського регіону в Україні за обсягом реалізованої промислової продукції (за видами промислової діяльності)

Види промислової діяльності	Рік							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Промисловість	7	7	6	6	7	7	7	5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	6	6	7	5	6	6	7	6
Переробна промисловість	7	7	6	6	7	7	7	4
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (2006–2009 рр.)	5	5	5	5				
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (2010–2013 рр.)					5	5	5	5
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами (2010–2013 рр.)					6	6	5	5

Джерело: складено за даними [14–17].

Відповідно до показників Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) на початок 2011 р. у промисловості Харківської області нараховувалося 9411 суб'єктів, у порівнянні з показниками на початок 2006 р. їх кількість зросла на 978 підприємств, або на 11,6% (на 01.01.2006 р. – 8433, на 01.01.2011 р. – 9411). Галузева структура кількості промислових підприємств області на початок 2011 р. має вигляд:

- ★ у добувній промисловості та розробленні кар'єрів – 126 підприємств, або 1,3% від загальної кількості промислових підприємств області, у порівнянні з початком 2006 р. їх кількість зросла на 49 суб'єктів (на 01.01.2006 р. – 77, на 01.01.2011 р. – 126; темп зростання становить 163,6%);
- ★ у переробній промисловості – 9012 підприємств, або 95,8% промислових підприємств регіону, кількість зросла на 888 підприємств у порівнянні з початком 2006 р. (на 01.01.2006 р. – 8124, на 01.01.2011 р. – 9012; темп зростання становить 110,9%);
- ★ у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – 273 підприємства, або 2,9% промислових підприємств області, у порівнянні з початком 2006 р. їх кількість збільшилася на 41 підприємство (на 01.01.2006 р. – 232, на 01.01.2011 р. – 273; або 117,7%) (табл. 2).

З результатами 2013 р. підприємствами Харківської області реалізовано промислової продукції на суму 78114,2 млн грн, що більше у порівнянні з 2012 р. на 506,7 млн грн (2012 р. – 63007,2 млн грн, 2013 р. – 78114,2 млн грн), у порівнянні з 2006 р. – 51060,5 млн грн (2006 р. – 27053,7 млн грн, 2013 р. – 78114,2 млн грн). За видами промислової діяльності структура обсягів реалізованої продукції області за результатами 2013 р. має такий вигляд:

- ★ по добувній промисловості та розробленню кар'єрів реалізовано промислової продукції на суму 5200,5 млн грн, що становить 6,7% від загальних показників обсягів реалізації промислової продукції по регіону. Забезпечено зростання показників питомої ваги в порівнянні з 2012 р. на 2,6 відс. пункту (за 2012 р. – 4,1% з обсягом реалізованої продукції 3213,5 млн грн; за 2013 р. – 6,7% з обсягом реалізації 5200,5 млн

грн) і у порівнянні з 2006 р. на 3,2 відс. пункту (за 2006 р. – 3,5%, або 938,2 млн грн; за 2013 р. – 6,7%, або 5200,5 млн грн);

- ★ реалізовано продукції переробної промисловості на суму 56178,9 млн грн, або 71,9% від загальних показників по області, у тому числі найбільша питома вага по виробництву харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 30,4% (23784,5 млн грн) і машинобудуванню, крім ремонту та монтажу машин і устаткування – 15,9% (12389,0 млн грн). Питома вага по переробній галузі в порівнянні з 2012 р. збільшилася на 1,1 відс. пункту (за 2012 р. – 70,8%, або 54900,1 млн грн; за 2013 р. – 71,9%, 56178,9 млн грн); у порівнянні з 2006 р. зменшилася на 4,4 відс. пункту (за 2006 р. – 76,3%, або 20640,5 млн грн; за 2013 р. – 71,9%, або 56178,9 млн грн);
- ★ питома вага галузей постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря і водопостачання; каналізація, поводження з відходами (відповідно до КВЕД 2010) становить відповідно 19,8% (15475,3 млн грн) і 1,6% (1259,5 млн грн) у загальноукраїнських показниках по обсягу реалізованої продукції по цих галузях. Сумарна питома вага цих двох галузей у порівнянні з 2012 р. зменшилася на 3,7 відс. пункту (з 25,1% у 2012 р. до 21,4% у 2013 р.; за 2012 р. питома вага галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 23,6% і галузі водопостачання; каналізація, поводження з відходами – 1,5%); у порівнянні з 2006 р. зросла на 1,2 відс. пункту (з 20,2% у 2006 р. (по галузі «виробництво та розподілення електроенергії, газу та води») до 21,4% у 2013 р.) (табл. 3).

Обсяг реалізованої промислової продукції за 2006–2013 рр. і прогноз на 2014–2016 рр. (методом екстраполяції за середнім темпом зростання) за видами промислової діяльності по Харківській області представлено на рис. 1.

Загальна тенденція частки збиткових підприємств у загальній кількості підприємств Харківського регіону має тенденцію до зниження протягом 2006–2013 рр. як взагалі по промисловості, так і по основних її видах.

За результатами роботи у 2013 р. 34,5% промислових підприємств Харківської області є збитковими, їх

Таблиця 2

Кількість суб'єктів ЄДРПОУ у промисловості (за видами промислової діяльності) в Харківській області у 2006–2011 рр. (на початок року, одиниць)

Види промислової діяльності	Рік					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Промисловість	8433	8634	9252	9278	9276	9411
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	77	88	108	121	120	126
Переробна промисловість	8124	8296	8876	8895	8891	9012
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	232	250	268	262	265	273

Джерело: складено за даними [14–17].

Структура обсягів реалізованої продукції (за видами промислової діяльності) в Харківській області у 2006–2013 рр. (відсотків)

Види промислової діяльності	Рік							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Промисловість	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3,5	3,2	3,5	3,5	4,1	4,5	4,1	6,7
Переробна промисловість	76,3	78,5	79,0	76,1	74,3	72,2	70,8	71,9
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (2006–2009 рр.)	20,2	18,3	17,5	20,4	-	-	-	-
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (2010–2013 рр.)	-	-	-	-	19,4	21,4	23,6	19,8
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами (2010–2013 рр.)	-	-	-	-	2,2	1,9	1,5	1,6

Джерело: складено за даними [14–17].

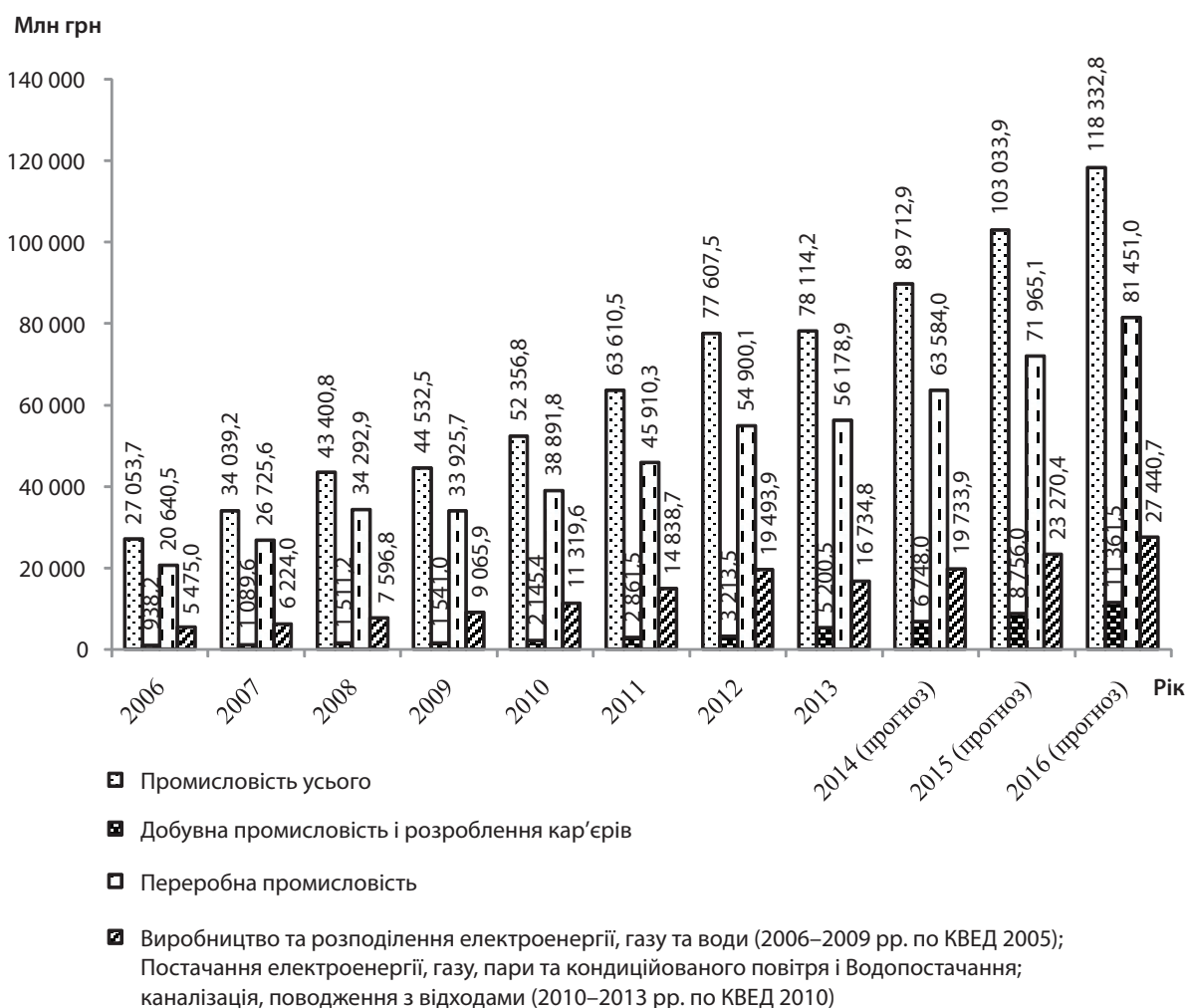

Рис. 1. Обсяг реалізованої промислової продукції за 2006–2013 рр., млн грн і прогноз на 2014–2016 рр. (за видами промислової діяльності) по Харківській області

Джерело: складено за даними [14–17].

частка у загальній кількості підприємств зменшилася у порівнянні з 2012 р. на 0,6 відс. пункту (з 35,1 % у 2012 р. до 34,5 % у 2013 р.) і у порівнянні з 2006 р. – на 3,4 відс. пункту (з 31,4 % у 2006 р. до 34,5 % у 2013 р.).

У тому числі питома вага збиткових підприємств: по добувній промисловості та розробленню кар'єрів у загальній кількості підприємств галузі становить 29,2 % і зменшилася за останній рік на 8,9 відс. пункту, за період з 2006 р. – на 2,2 відс. пункту; по переробній промисловості становить 33,8 %, що менше на 0,5 відс. пункту і 3,8 відс. пункту відповідно. Питома вага збиткових підприємств по галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (КВЕД 2010) – 36,8 %, що менше на 4,8 відс. пункту, ніж за 2012 р. і на 11,1 відс. пункту, ніж за 2010 р.; по галузі водопостачання; каналізація, поводження з відходами (КВЕД 2010) – 46,7 %, що більше на 1,7 відс. пункту, ніж за 2012 р. і менше на 6,9 відс. пункту, ніж за 2010 р. (табл. 4).

Протягом 2006–2013 рр. має місце тенденція до збільшення суми прибутку до оподаткування промислових підприємств Харківської області. Фінансовим результатом до оподаткування у промисловості за результатами 2013 р. є прибуток у сумі 2602,8 млн грн, що на 30,1 млн грн (на 1,2 %) більше у порівнянні з 2012 р. і на 1574,0 млн грн (у 2,5 разу) більше в порівнянні з 2006 р. (табл. 5).

По добувній промисловості та розробленні кар'єрів сума прибутку становить 41,0 млн грн, що на 15,7 млн грн (на 27,7 %) менше у порівнянні з 2012 р. і на 19,2 млн грн (у 1,8 разу) більше, ніж у 2006 р. Сума прибутку до оподаткування підприємств переробної галузі становить 2845,3 млн грн і зросла на 17,7 млн грн (на 0,6 %) і 1876,9 млн грн (у 2,9 разу) відповідно.

Галузь постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (КВЕД 2010) за 2013 р. є збитковою в сумі 177,5 млн грн, але має щорічну тенденцію

Таблиця 4

Частка збиткових підприємств у промисловості (за видами промислової діяльності) в Харківській області у 2006–2013 рр.

Види промислової діяльності	Рік							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Промисловість	37,9	35,1	40,3	42,0	40,9	36,1	35,1	34,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	31,4	33,3	28,1	51,7	56,5	44,4	38,1	29,2
Переробна промисловість	37,6	34,6	39,8	41,5	39,7	35,0	34,3	33,8
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (2006–2009рр.)	47,0	48,7	58,5	53,4	–	–	–	–
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (2010–2013 рр.)	–	–	–	–	47,9	36,5	41,6	36,8
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами (2010–2013рр.)	–	–	–	–	53,6	51,7	45,0	46,7

Джерело: складено за даними [14–17].

Таблиця 5

Фінансовий результат до оподаткування у промисловості (за видами промислової діяльності) в Харківській області у 2006–2013 рр. (млн грн)

Види промислової діяльності	Рік							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Промисловість	1028,8	1652,7	676,2	596,0	1828,1	3601,5	2572,7	2602,8
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	21,8	–3,5	33,7	28,7	3,7	–38,0	56,7	41,0
Переробна промисловість	968,4	1715,5	676,0	1340,3	2391,0	3156,8	2827,6	2845,3
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (2006–2009 рр.)	38,6	–59,3	–33,5	–773,0	–	–	–	–
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (2010–2013 рр.)	–	–	–	–	–403,0	753,7	–209,3	–177,5
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами (2010–2013 рр.)	–	–	–	–	–163,7	–271,0	–102,8	–106,0

Джерело: складено за даними [14–17].

до зниження збитків, за період 2010–2013 рр. збитки зменшилися у 2,3 разу. Збитковою для регіону є і галузь водопостачання; каналізація, поводження з відходами (КВЕД 2010) – 106,0 млн грн, у порівнянні з 2010 р. сума збитків знизилася на 57,7 млн грн, а з 2012 р. – збільшилася на 3,2 млн грн.

За період 2006–2013 рр. рентабельність операційної діяльності у промисловості Харківського регіону збільшилася на 0,3 відс. пункту, у тому числі по підприємствах переробної промисловості – на 1,3 відс. пункту; водночас рентабельність підприємств добувної промисловості і розроблення кар'єрів знизилася на 7,7 відс. пункту; підприємства по виробництву та розподіленню електроенергії, газу та води з прибуткових стали збитковими.

У 2013 р. спостерігалася позитивна тенденція у роботі промислових підприємств області. Рентабельність операційної діяльності в промисловості в цілому зросла на 0,6 відс. пункту. Також зростання показників рентабельності мало місце в добувній промисловості та розробленні кар'єрів – на 11,2 відс. пункту і в переробній промисловості – на 0,2 відс. пункту; спостерігається покращення ситуації в галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (КВЕД 2010) – знижена збитковість на 0,1 відс. пункту. По галузі водопостачання; каналізація, поводження з відходами (КВЕД 2010) за 2013 р. збитковість зросла на 0,3 відс. пункту, у той час як у порівнянні з 2010 р. має місце позитивна тенденція до її зниження – на 1,7 відс. пункту (табл. 6).

За період 2006–2013 рр. відбулися зміни в балансі промислових підприємств Харківської області: сума необоротних активів промислових підприємств регіону зросла в 1,9 разу, або на 11899,0 млн грн, сума оборотних активів збільшилась у 2,9 разу, або на 25696,0 млн грн. Зміна структури активів в бік оборотних (з 50% питомої ваги в активах у 2006 р. до 60% у 2013 р.) вказує на їх «легкість» і достатню мобільність, що сприяє прискоренню оборотності активів, формуванню основної частини собівартості продукції і є гарантом ліквідності та фінансової стійкості промислових підприємств регіону (табл. 7).

У 2013 р. сальдо зовнішньої торгівлі товарами в Харківській області є від'ємним і становить 350,0 млн дол. США, експортовано на 1987,3 млн дол. США, імпортовано на 2337,3 млн дол. США.

У товарній структурі експорту найбільшу питому вагу мають такі групи промислових товарів: машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 29,3% (581,5 млн дол. США); готові харчові продукти – 8,6% (170,4 млн дол. США); мінеральні продукти – 9,3% (184,9 млн дол. США); засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 6,1% (120,7 млн дол. США); прилади та апарати оптичні, фотографічні – 5,0% (100,0 млн дол. США).

Найбільша питома вага в імпорті належить таким групам промислових товарів, як: машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 17,5% (407,9 млн дол. США); полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 14,8% (346,9 млн дол. США); недорогоцінні метали та вироби з них – 10,3% (240,5 млн дол. США).

Таблиця 6

Рентабельність операційної діяльності у промисловості (за видами промислової діяльності) у Харківській області у 2006–2013 рр. (відсотків)

Види промислової діяльності	Рік							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Промисловість	5,9	5,7	4,6	4,4	4,9	6,7	5,6	6,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	14,4	4,5	6,7	12,1	1,1	-5,4	-4,5	6,7
Переробна промисловість	7,0	7,2	5,5	6,2	7,2	7,7	8,1	8,3
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (2006–2009 рр.)	0,3	-1,7	0,1	-3,3	-	-	-	-
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (2010–2013 рр.)	-	-	-	-	-4,0	6,3	-0,4	-0,3
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами (2010–2013 рр.)	-	-	-	-	-7,9	-14,4	-5,9	-6,2

Джерело: складено за даними [14–17].

Таблиця 7

Баланс підприємств у промисловості в Харківській області у 2006–2013 рр. (млн грн)

Види активів	Рік							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Необоротні активи	13171,2	15881,8	17709,1	19335,3	18665,6	18862,1	23657,3	25069,7
Оборотні активи	13681,8	16567,7	19885,7	24700,9	25351,8	29160,7	39549,9	39378,2

Джерело: складено за даними [14–17].

США); продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 7,9% (185,1 млн дол. США); засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 4,7% (110,5 млн дол. США).

За період 2006–2013 рр. питома вага підприємств Харківської області, що займалися інноваціями, збільшилася на 4,7 відс. пункту (з 18,5% у 2006 р. до 23,2% у 2013 р.), у тому числі за 2013 р. – на 1,1 відс. пункту (з 22,1% у 2012 р. до 23,2% у 2013 р.).

У 2013 р. порівняно з 2006 р. збільшилася кількість проваджених нових технологічних процесів – у 3,2 разу (375 у 2013 р. проти 116 у 2006 р.) і кількість найменувань освоєних інноваційних видів продукції – у 1,8 разу (246 у 2013 р. проти 137 у 2006 р.).

У 2013 р. порівняно з 2012 р. відбулося зменшення показників кількості проваджених нових технологічних процесів – у 2,5 разу (375 у 2013 р. проти 943 у 2012 р.) і кількості найменувань освоєних інноваційних видів продукції – на 10,9% (246 у 2013 р. проти 276 у 2012 р.).

ВИСНОВКИ

Представлений аналіз і оцінка промислового сектора в соціально-економічному розвитку Харківської області дозволяє зробити такі основні висновки.

1. У 2013 р. Харківська область за обсягом реалізованої продукції займала 5 місце серед регіонів України, питома регіону становить 5,9% від загальноукраїнського показника, у порівнянні з 2006 р. питома вага зросла на 1,0 відс. пункт (з 4,9% у 2006 р. до 5,9% у 2013 р.).

За видами промислової діяльності:

- ✦ *по добувній промисловості та розробленню кар'єрів* регіон займає 6 місце в Україні, що становить 3,4% від загального показника за обсягом реалізованої продукції по галузі, у порівнянні з 2006 р. питома вага зросла на 1,3 відс. пункту (з 2,1% у 2006 р. до 3,4% у 2013 р.);
- ✦ *по переробній промисловості* регіон займає 4 місце в Україні з питомою вагою 6,8% у загальноукраїнському показнику за обсягом реалізованої продукції по галузі, у порівнянні з 2006 р. питома вага зросла на 1,7 відс. пункту (з 5,1% у 2006 р. до 6,8% у 2013 р.);
- ✦ *по галузях постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря і водопостачання; каналізація, поводження з відходами* (відповідно до КВЕД 2010) регіон займає 5 місце в Україні з питомою вагою відповідно 4,6% і 6,4% у загальноукраїнських показниках за обсягом реалізованої продукції по цих галузях; місце регіону в Україні залишається стабільним протягом 2006–2012 рр.

2. Протягом 2006–2013 рр. частка збиткових підприємств у загальній кількості підприємств Харківського регіону має тенденцію до зниження як взагалі по промисловості, так і по основних її видах.

3. Протягом 2006–2013 рр. спостерігалася тенденція до збільшення суми прибутку до оподаткування промислових підприємств Харківської області, фінансовим результатом до оподаткування у промисловості за результатами 2013 р. є прибуток у сумі 2602,8 млн грн,

що на 1574,0 млн грн (у 2,5 разу) більше в порівнянні з 2006 р.

4. За 2006–2013 рр. відбулися зміни в балансі промислових підприємств Харківської області: сума необоротних активів промислових підприємств регіону зросла в 1,9 разу, або на 11899,0 млн грн, сума оборотних активів збільшилась у 2,9 разу, або на 25696,0 млн грн. Зміна структури активів в бік оборотних (з 50% питомої ваги в активах у 2006 р. до 60% у 2013 р.) вказує на їх «легкість» і достатню мобільність, що сприяє прискоренню оборотності активів, формуванню основної частини собівартості продукції та є гарантом ліквідності й фінансової стійкості промислових підприємств регіону.

5. У 2013 р. сальдо зовнішньої торгівлі товарами в Харківській області є від'ємним і становить 350,0 млн дол. США, експортовано на 1987,3 млн дол. США, імпортовано на 2337,3 млн дол. США.

У товарній структурі експорту найбільшу питому вагу мають такі групи промислових товарів: машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 29,3% (581,5 млн дол. США); готові харчові продукти – 8,6% (170,4 млн дол. США); мінеральні продукти – 9,3% (184,9 млн дол. США).

Найбільша питома вага в імпорті належить таким групам промислових товарів, як: машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 17,5% (407,9 млн дол. США); полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 14,8% (346,9 млн дол. США); недорогі метали та вироби з них – 10,3% (240,5 млн дол. США); продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 7,9% (185,1 млн дол. США).

6. За 2006–2013 рр. питома вага підприємств Харківської області, що займалися інноваціями, збільшилася на 4,7 відс. пункту (з 18,5% у 2006 р. до 23,2% у 2013 р.).

7. Доцільно провести додаткові дослідження щодо виявлення причин структурних змін у промисловому секторі Харківської області та розробити рекомендації щодо заходів подолання негативних процесів, що впливають на розвиток територій, а також сформулювати пропозиції щодо результативного використання наявного потенціалу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Гець В. М.** Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку : монографія / В. М. Гець ; Ін-т економіки та прогнозування. – К., 2009. – 836 с.

2. **Кіндзерський Ю. В.** Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації : монографія / Ю. В. Кіндзерський ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К., 2013. – 536 с.

3. Промышленная политика и управление развитием промышленности в условиях системных дисбалансов: концептуальные основы : монографія / В. П. Вишневицкий, А. И. Амоща, Л. А. Збаразская, А. А. Охтен, Д. Ю. Череватский / Под общ. ред. В. П. Вишневицкого и Л. А. Збаразской / НАН Украины, Ин-т экономики промышленности. – Донецк, 2013. – 180 с.

4. Концепція державної промислової політики України / О. І. Амоща, М. Г. Чумаченко, Ю. В. Макогон та ін. – Донецьк : ІЕП НАН України, 2000. – 424 с.

5. **Кизим М. О.** Промислова політика та кластеризація економіки України : монографія / М. О. Кизим. – Х. : ВД «НЖЕК», 2011. – 304 с.

6. Програма науково-технічного та інноваційного розвитку регіону на період до 2015 року / В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, П. Т. Бубенко та ін. – Харків, 2005. – 144 с.
7. Оцінка наслідків членства України у Світовій організації торгівлі: монографія / Авт. колектив; [за заг. ред. М. О. Кизима, І. Ю. Матюшенка]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. – 212 с.
8. Оцінка можливостей розширення і заміщення ринків збуту для продукції підприємств реального сектора України: монографія / Авт. колектив; [за ред. М. О. Кизима, І. Ю. Матюшенка]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. – 280 с.
9. Хаустова В. Є. Промислова політика в Україні: формування та прогнозування: монографія / В. Є. Хаустова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2015. – 384 с.
10. Полякова О. Ю. Підходи до експрес- і фундаментальної діагностики проблем соціально-економічного розвитку регіонів / О. Ю. Полякова, І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Бізнес Інформ. – 2014. – № 6. – С. 52–57.
11. Ярошенко І. В. Аналіз соціально-економічного розвитку проблемних регіонів країн Європейського Союзу / І. В. Ярошенко // Проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 45–53.
12. Ярошенко І. В. Світовий та вітчизняний досвід підтримки проблемних регіонів / І. В. Ярошенко // Бізнес Інформ. – 2014. – № 10. – С. 79–86.
13. Ярошенко І. В. Аналіз існуючих систем прогнозування соціально-економічного розвитку у світі та Україні / І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Бізнес Інформ. – 2015. – № 11. – С. 58–65.
14. Північно-східний економічний район [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>
15. Статистичний збірник «Регіони України 2013». Частина І, ІІ. – Київ, 2014.
16. Статистичний щорічник Харківської області за 2013 рік / Головне управління статистики у Харківській області. – Харків, 2014.
17. Головне управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kh.ukrstat.gov.ua>

REFERENCES

- Amosha, O. I. et al. *Kontsepsiia derzhavnoi promyslovoi polityky Ukrainy* [Concept of Industrial Policy of Ukraine]. Donetsk: IEP NAN Ukrainy, 2000.
- Heiets, V. M. *Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaïmodii ta rozvytku* [Society, state, economy, phenomenology cooperation and development]. Kyiv, 2009.
- “Holvne upravlinnia statystyky u Kharkivskii oblasti” [Department of Statistics in the Kharkov region]. <http://www.kh.ukrstat.gov.ua>
- Kindzerskyi, Yu. V. *Promyslovist Ukrainy: stratehiia i polityka strukturno-tekhnologichnoi modernizatsii* [Ukraine Industry: strategy and policy of structural and technological modernization]. Kyiv, 2013.
- Kyzym, M. O. *Promyslova polityka ta klasteryzatsiia ekonomiky Ukrainy* [Industrial policy and clustering of economy of Ukraine]. Kharkiv: INZhEK, 2011.
- Khaustova, V. Ye. *Promyslova polityka v Ukrainy: formuvannia ta prohnozuvannia* [Industrial policy in Ukraine: formation and forecasting]. Kharkiv: INZhEK, 2015.
- Otsinka naslidkiv chlenstva Ukrainy u Svitovii orhanizatsii to-rhivli* [An impact assessment of Ukraine's membership in the World Trade Organization]. Kharkiv: INZhEK, 2014.
- Otsinka mozhlyvostei rozshyrennia i zamishchennia rynkiv zbutu dlia produktiv pidpriemstv realnoho sektora Ukrainy* [Assessment of expansion and replacement markets for the products of the real sector of Ukraine]. Kharkiv: INZhEK, 2014.
- Ponomarenko, V. S. et al. *Prohrama naukovo-tekhnichnoho ta innovatsiinoho rozvytku rehionu na period do 2015 roku* [The pro-

gram of research and innovative development of the region for the period to 2015]. Kharkiv, 2005.

Poliakova, O. Yu., Yaroshenko, I. V., and Semyhulina, I. B. “Pidkhody do ekspres- i fundamentalnoi diahnostyky problem sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv” [Approaches to rapid diagnosis and fundamental problems of socio-economic development]. *Biznes Inform*, no. 6 (2014): 52–57.

“Pivnichno-skhidnyi ekonomichnyi raion” [Northeast Economic Region]. <http://uk.wikipedia.org>

Rehiony Ukrainy 2013 [Regions of Ukraine 2013]. Kyiv, 2014. *Statystychnyi shchorichnyk Kharkivskoi oblasti za 2013 rik* [Statistical Yearbook of the Kharkiv region in 2013]. Kharkiv, 2014.

Vyshnevskiy, V. P. et al. *Promyshlennaya politika i upravleniye razvitiyem promyshlennosti v usloviyakh sistemnykh disbalansov: kontseptualnyye osnovy* [Industrial policy and development management industry in terms of systemic imbalances: conceptual bases]. Donetsk, 2013.

Yaroshenko, I. V. “Svitoviy ta vitchyzniani dosvid pidtrymky problemnykh rehioniv” [National and international support to troubled regions]. *Biznes Inform*, no. 10 (2014): 79–86.

Yaroshenko, I. V., and Semyhulina, I. B. “Analiz isnuuychykh system prohnozuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku u sviti ta Ukraini” [Analysis of existing systems of forecasting social and economic development in the world and Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 11 (2015): 58–65.

Yaroshenko, I. V. “Analiz sotsialno-ekonomichnoho rozvytku problemnykh rehioniv krain Yevropeiskoho Soiuzu” [Analysis of socio-economic development of problematic regions of the European Union]. *Problemy ekonomiky*, no. 3 (2014): 45–53.